

Wyniki monitoringu jelonka rogacza (*Lucanus cervus*) w 2021 roku

Spis treści

I. Informacje ogólne	3
II. Wyniki monitoringu jelonka rogacza (<i>Lucanus cervus</i>) w regionie biogeograficznym kontynentalnym	6
1. STAN OCHRONY GATUNKU W REGIONIE BIOGEOGRAFICZNYM KONTYNENTALNYM	6
1. Stan i zmiany w czasie parametru populacja	6
2. Stan i zmiany w czasie parametru siedlisko gatunku	9
3. Stan i zmiany w czasie parametru perspektywy ochrony	13
4. Stan ochrony gatunku i jego zmiany w czasie oraz znaczenie poszczególnych wskaźników i parametrów dla jego oceny.....	16
2. ODDZIAŁYWANIA I ZAGROŻENIA WYKAZYWANE NA STANOWISKACH MONITORINGOWYCH W REGIONIE BIOGEOGRAFICZNYM KONTYNENTALNYM	18
1. Stwierdzone oddziaływania.....	18
2. Przewidywane zagrożenia	20
3. STOSOWANE NA BADANYCH STANOWISKACH I ZALECANE DZIAŁANIA OCHRONNE DLA GATUNKU W REGIONIE BIOGEOGRAFICZNYM KONTYNENTALNYM	20

Jelonek rogacz *Lucanus cervus* (fot. Marek Bunalski)

I. Informacje ogólne

1. Kod, nazwa polska i nazwa łacińska

1083 Jelonek rogacz *Lucanus cervus*

2. Informacja w jakich regionach biogeograficznych występuje dany gatunek

CON- region biogeograficzny kontynentalny

3. Koordynator główny: Michał Ciach

4. Koordynator krajowy: Marek Bunalski

5. Eksperti lokalni: Marek Bunalski, Roman Wąsala

6. Informacja o ewentualnych zmianach w metodyce badań w stosunku do metodyki opisanej w przewodniku monitoringu

Prace monitoringowe w latach 2010-2011 i 2016 prowadzone były zgodnie z metodyką opisaną w przewodniku metodycznym. W roku 2021 wprowadzono korektę punktacji zaakceptowaną przez zlecniodawcę.

7. Informacja o ewentualnym wykorzystaniu wyników z innych projektów

Nie wykorzystywano.

8. Informacja o stanowiskach monitoringowych

Ryc. 1. Rozmieszczenie stanowisk jelonka rogacza monitorowanych w roku 2021. Kolorami zaznaczono ocenę ogólną gatunku na danym stanowisku, fioletowa linia oznacza umowną granicę pomiędzy regionem kontynentalnym i regionem alpejskim.

Tab. 1. Liczba stanowisk badanych w poszczególnych etapach prac monitoringowych.

Etap	Rok/lata badań	Liczba monitorowanych stanowisk			Liczba usuniętych stanowisk, w tym z przyczyn merytorycznych*			Liczba stanowisk dodanych			Liczba niemonitorowanych (i nieusuniętych)		
		ALP	CON	RAZEM	ALP	CON	RAZEM	ALP	CON	RAZEM	ALP	CON	RAZEM
2007-2012	2010-2011	-	11	11	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2013-2014	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2015-2018	2016	-	20	20	-	2/2	2/2	-	11	11	-	-	-
2020-2022	2021	-	17	17	-	3/3	3/3	-	-	-	-	-	-

*Uwzględniono dwie możliwości usunięcia stanowiska 1) z powodu zaniku gatunku lub odpowiedniego siedliska, 2) z innych przyczyn, w tym z powodu tzw. optymalizacji liczby i rozmieszczenia stanowisk itp.

II. Wyniki monitoringu jelonka rogacza (*Lucanus cervus*) w regionie biogeograficznym kontynentalnym

1. STAN OCHRONY GATUNKU W REGIONIE BIOGEOGRAFICZNYM KONTYNENTALNYM

1. Stan i zmiany w czasie parametru populacja

Na ocenę parametru **populacja** złożyły się wartości trzech wskaźników: obecność gatunku, wielkość rójki i kondycja populacji.

Obecność gatunku. W trakcie prac monitoringowych prowadzonych w 2021 roku obecność gatunku określono jako zadawalającą (FV) dla 15 stanowisk, na których stwierdzono oznaki występowania jelonka rogacza. Na 2 stanowiskach: Chełmowa Góra (woj. świętokrzyskie) i Uroczyska Borów Dolnośląskich (woj. dolnośląskie) wskaźnik ten określono jako niezadawalający (U2), co oznacza, iż nie stwierdzono tam żadnych oznak występowania jelonka rogacza.

W porównaniu z badaniami monitoringowymi z roku 2016 ocena tego wskaźnika nie uległa zmianie.

Wielkość rójki. W 2021 roku dla 5 stanowisk określono wielkość rójki jako zadawalającą (FV), co oznacza, że na tych stanowiskach ponad 50% obserwowanych osobników było zaangażowanych w czynności rozrodcze. Na jednym stanowisku wartość tego wskaźnika oszacowano jako niezadawalający (U1), czyli mniej niż połowa osobników było zaangażowanych w czynności rozrodcze. Na 11 stanowiskach wielkość rójki oszacowano jako złą (U2), czyli mniej niż 25% osobników uczestniczyło w czynnościach rozrodczych. Wiązało się to z brakiem oznak występowania gatunku lub znalezieniem jedynie szczątków imagines, co w obydwu przypadkach nie dawało wyobrażenia o wielkości rójki.

W stosunku do badań monitoringowych z roku 2016 zaobserwowano spadek wielkości tego parametru na 2 stanowiskach – Dębowiec i Łabędzia Góra. Na pozostałych stanowiskach wielkość tego parametru utrzymywała się na poprzednim poziomie.

Kondycja populacji. W trakcie prac monitoringowych prowadzonych w 2021 roku na 12 stanowiskach kondycję populacji oceniono jako zadawalającą (FV). Oznacza to, że przynajmniej 75% obserwowanych samców stanowiły na tych stanowiskach formy telodontyczne. Na 2 stanowiskach – Dębowe Aleje w Gryżynie i Zawiszach oraz Leśnictwo Kisielew – wskaźnik ten oceniono jako niezadawalający (U1), co oznacza, że mniej niż połowę obserwowanych samców stanowiły formy telodontyczne. Ponadto na 3 stanowiskach (Chełmowa Góra, Lasy Korczewskie i Uroczyska Borów Dolnośląskich) wskaźnik ten oceniono jako zły (U2), co oznacza, że mniej niż 25% obserwowanych samców stanowiły formy telodontyczne.

W przypadku jednego stanowiska – Leśnictwo Kisielew – nastąpiło pogorszenie tego wskaźnika (zmiana z FV na U1) i jego powrót do wartości sprzed 10 lat.

Wskaźnikiem najsilniej obniżającym ocenę stanu populacji na poszczególnych stanowiskach była wielkość rójki. Jest to wskaźnik trudny do obserwacji w terenie. Termin, długość oraz nasilenie rójki zależą bowiem w dużej mierze od przebiegu pogody w okresie wiosenno-letnim i są bardzo labilne. W przypadku lokalnych populacji są one także modyfikowane przez układ czynników pogodowych i siedliskowych w całym, pięcioletnim okresie rozwoju jelonka rogacza.

Najwyższe wartości wskaźników populacyjnych, tj. wszystkie na poziomie FV, obserwowano na 4 stanowiskach: Lasy Zamojskie (woj. lubelskie), Włoszakowice (woj. wielkopolskie), Polana Polichno (woj. świętokrzyskie) i Zwierzyniec (woj. lubelskie), gdzie mamy do czynienia z silnymi i stabilnymi populacjami.

Wypadkową powyższych wskaźników jest ocena parametru populacja na 17 stanowiskach objętych monitoringiem w 2021 roku. Ocenę właściwą (FV) uzyskały populacje na 13 stanowiskach, w tym na 9 spośród 11 stanowisk zlokalizowanych w zachodniej części kraju i 4 spośród 6 stanowisk zlokalizowanych w części wschodniej (Ryc. 2). Populacje na dwóch stanowiskach uzyskały ocenę niezadawalającą (U1), a na kolejnych dwóch ocenę złą U2 (Ryc. 2). Przeważały zatem stanowiska o właściwym stanie populacji (13/17).

Spośród 11 stanowisk monitorowanych w latach 2010-2011 ocenę populacji na poziomie FV uzyskało 7 stanowisk, co stanowiło 64%, po jednym stanowisku (9%) otrzymało ocenę U1 i U2, a 2 stanowiska (18%) otrzymały ocenę XX (Ryc. 3).

W trakcie prac monitoringowych prowadzonych w 2016 roku ocenę właściwą (FV) uzyskały populacje na 10 stanowiskach (50%), ocenę U1 populacje na 5 stanowiskach (25%), ocenę U2 populacje na 3 stanowiskach (15%), a populacje na 2 stanowiskach (10%) uzyskały ocenę XX (Ryc. 3).

Wyniki monitoringu przeprowadzonego w 2021 roku pozwoliły w przypadku 13 stanowisk (76%) ocenić stan populacji na poziomie właściwym (FV), w przypadku 2 stanowisk (12%) stan populacji określono jako niezadawalający (U1), a w przypadku 2 stanowisk (12%) jako zły (U2) (Ryc. 3).

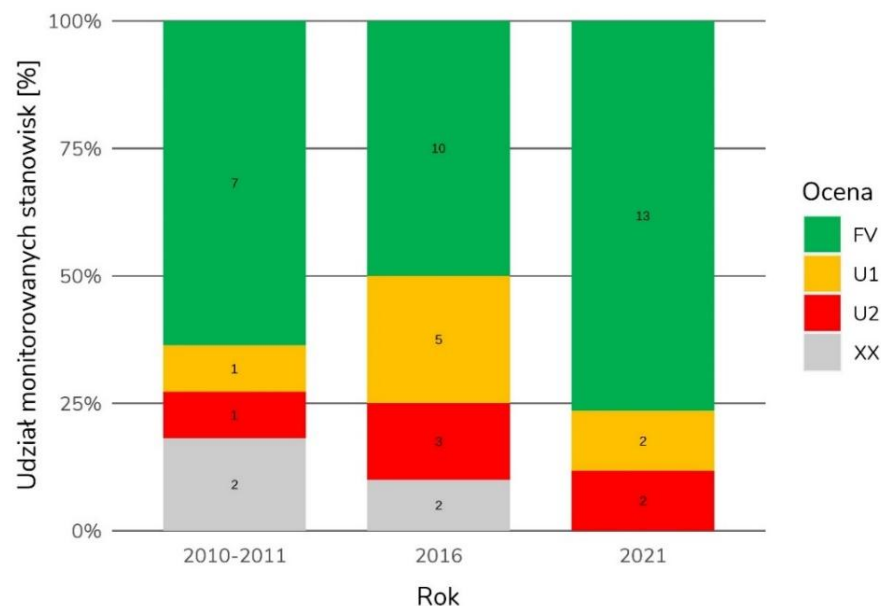
Porównanie wyników 3 sezonów prac wskazuje, że na wzrost udziału populacji, których stan oceniono jako właściwy (FV) w 2021 r. w stosunku do monitoringu sprzed 5 i 10 lat. Szczególnie widoczne jest to w przypadku 9 stanowisk monitorowanych we wszystkich trzech fazach monitoringu, tj. w latach 2010-2011, 2016 i 2021. Na 8 stanowiskach (Chełmowa Góra, Dąbrowy Janikowskie, Dębowiec, Lasy

Zamojskie, Nadleśnictwo Włoszakowice, Ośno lubuskie, Polana Polichno, Zwierzyniec) w kolejnych fazach monitoringu kondycja populacji nie uległa zmianie, natomiast na jednym (Leśnictwo Kisielew) uległa ona poprawie w 2016 r. i pogorszeniu w 2021 r.

Ryc. 2. Mapa stanowisk monitoringowych w regionie kontynentalnym z wyróżnieniem stanu populacji gatunku na danym stanowisku w 2021 r.

W świetle wyników monitoringu przeprowadzonego w 2021 roku stan populacji gatunku w całym regionie biogeograficznym kontynentalnym należałoby ocenić jako **właściwy FV**. Jest poprawa oceny w stosunku do poprzedniego badania.

Ryc. 3. Zmiany udziału (%) monitorowanych stanowisk z daną oceną stanu populacji jelonka rogacza w poszczególnych latach badań.

2. Stan i zmiany w czasie parametru siedlisko gatunku

Na ocenę parametru siedlisko złożyły się wartości czterech wskaźników: struktura drzewostanów na stanowisku, struktura drzewostanów otaczających, dostępność miejsc rozrodu oraz termika i warunki świetlne.

Struktura drzewostanów na stanowisku. W trakcie prac monitoringowych prowadzonych w 2021 roku w przypadku 12 stanowisk strukturę drzewostanów określono jako właściwą (FV), co oznacza ponad 50% udział dębów w drzewostanach na tych stanowiskach. Na 4

stanowiskach: Zwierzyniec (woj. lubelskie), Stara Dąbrowa w Korytach (woj. dolnośląskie), Lasy Zamojskie (woj. lubelskie) i Chełmowa Góra (woj. świętokrzyskie), wartość tego wskaźnika określono jako niezadawalający (U1), czyli 30-50% drzewostanu na stanowisku stanowią tam dęby. Na jednym stanowisku – Uroczyska Borów Dolnośląskich (woj. dolnośląskie) – struktura drzewostanów na stanowisku została oceniona jako zła (U2), co oznacza, że mniej niż 30% drzewostanu na stanowisku stanowią dęby.

W stosunku do badań monitoringowych z lat 2010-2011 i 2016 nie zaobserwowano zmian w strukturze drzewostanów na analizowanych stanowiskach.

Struktura drzewostanów otaczających. W 2021 roku jedynie na 3 stanowiskach: Włoszakowice (woj. wielkopolskie), Dębowiec (woj. lubuskie) i Dębowa Góra (woj. wielkopolskie) strukturę drzewostanów otaczających określono jako właściwą (FV), czyli ponad 30% ich składu stanowią dęby. Na 7 stanowiskach wskaźnik ten określono jako niezadawalający (U1), co oznacza, że 15-30% składu drzewostanów otaczających stanowisko stanowią dęby. W przypadku kolejnych 7 stanowisk wskaźnik ten został określony jako zły (U2), czyli mniej niż 15% składu drzewostanów otaczających stanowią dęby.

W stosunku do badań monitoringowych prowadzonych w latach 2010-2011 i 2016 na 4 stanowiskach, tj. Dolna Odra (woj. pomorskie), Ośno Lubuskie (woj. lubuskie) oraz Lasy Zamojskie i Zwierzyniec (woj. lubelskie), zaobserwowano pogorszenie struktury drzewostanów otaczających. W jednym przypadku – Nadleśnictwo Włoszakowice (woj. wielkopolskie) – zaobserwowano poprawę struktury drzewostanów otaczających.

Dostępność miejsc rozrodu. W 2021 roku na 8 stanowiskach dostępność miejsc rozrodu uzyskała maksymalną ocenę FV, co oznacza, że na tych stanowiskach znajdowała się odpowiednia ilość pniaków i martwych dębów stanowiących miejsce rozrodu jelonka rogacza. Na 8 stanowiskach wskaźnik ten określono jako niezadawalający (U1), czyli pniaki dębowe dostępne były w zbyt małej ilości. Na jednym stanowisku – Uroczyska Borów Dolnośląskich (woj. dolnośląskie) – wskaźnik ten określono jako zły (U2), co oznacza, że na stanowisku i w jego otoczeniu brak jest pniaków dębowych.

W stosunku do badań monitoringowych z lat 2010-2011 i 2016 nie zaobserwowano zmian w dostępności miejsc rozrodu.

Termika i warunki świetlne. W 2021 roku na 10 stanowiskach termikę i warunki świetlne oceniono jako właściwe (FV), co oznacza, że drzewostan jest tam rozrzedzony, światło słoneczne niemal wszędzie dociera do dna lasu i ogrzewa glebę, a także występują polany i świetliste dukty. Na 6 stanowiskach termikę i warunki świetlne oceniono jako niezadawalające (U1), czyli drzewostan na tych stanowiskach

jest bardziej zwarty, światło słoneczne tylko miejscami dociera do dna lasu, oraz występują niewielkie polany i świetliste dukty. Na jednym stanowisku – Leśnictwo Kisielew (woj. mazowieckie) – wartość tego wskaźnika oceniono jako zły (U2), co oznacza niekorzystne warunki termiczne i świetlne.

Jest to także jedyna zmiana jaką zanotowano w ocenie tego wskaźnika w 2021 roku. Pogorszenie oceny spowodowane zostało postępującym zwarciem drzewostanu i nadmiernym ocienieniem dna lasu. Tendencja ta powinna być śledzona w następnych cyklach monitoringowych aby ustalić czy ma ona charakter przejściowy, czy trwały.

Wskaźnikiem najsilniej obniżającym ocenę stanu siedliska na monitorowanych stanowiskach jest struktura drzewostanów otaczających. Większość analizowanych stanowisk otoczona jest drzewostanami z niskim udziałem dębu. Ogranicza to znacząco wielkość dostępnej bazy pokarmowej oraz możliwość rozprzestrzeniania się jelonka rogacza.

Najwyższe wartości wskaźników siedliskowych, tj. wszystkie na poziomie FV, obserwowano na stanowiskach: Dębowiec (woj. lubuskie) i Włoszakowice (woj. wielkopolskie), gdzie mamy do czynienia z właściwą strukturą drzewostanów na stanowisku i w jego otoczeniu, odpowiednią termiką oraz dostępnością miejsc rozrodu jelonka rogacza.

Analiza stanu siedliska w 2021 roku wykazała, iż 7, spośród 17 monitorowanych stanowisk, otrzymało ocenę właściwą (FV), w tym 6 stanowisk zlokalizowanych w zachodniej części kraju i jedno w części wschodniej (Ryc. 4). Dla 9 stanowisk stan siedliska oceniono jako niezadawalający (U1), a w jednym przypadku jako zły, U2 (Ryc. 5). Przeważały zatem stanowiska z niewłaściwym stanem siedliska (10/17).

Spośród 11 stanowisk monitorowanych w latach 2010-2011 ocenę stanu siedliska na poziomie FV uzyskały 3 stanowiska, co stanowiło 27%, 7 stanowisk (64%) otrzymało ocenę U1, a jedno stanowisko (9%) ocenę U2 (Ryc. 5).

W trakcie prac monitoringowych prowadzonych w 2016 roku ocenę właściwą (FV) uzyskały siedliska na 5 stanowiskach (25%), ocenę U1 na 11 stanowiskach (55%), a ocenę U2 na 4 stanowiskach (19%) (Ryc. 5).

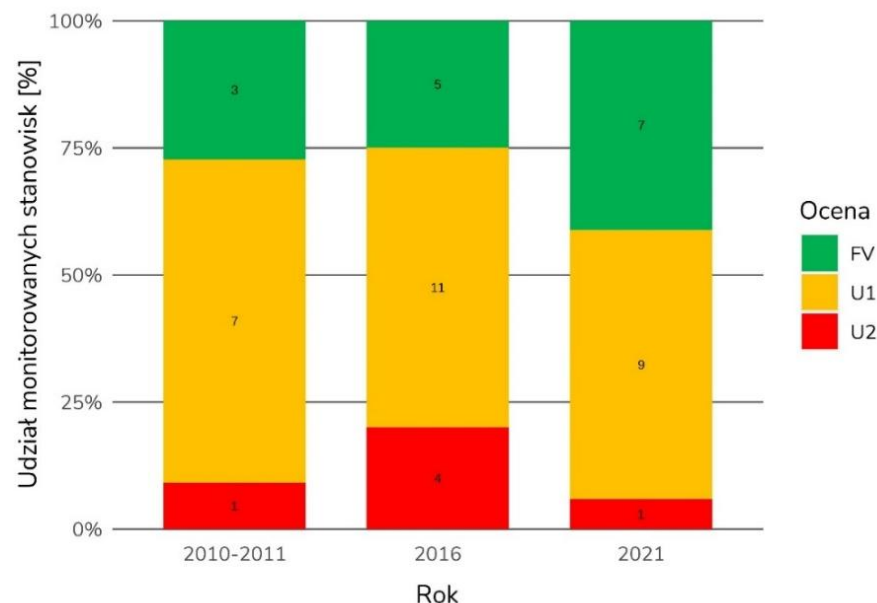
Wyniki monitoringu przeprowadzonego w 2021 roku pozwoliły ocenić stan siedliska na poziomie FV w przypadku 7 stanowisk (41%), dla 9 stanowisk (53%) na poziomie U1 i w przypadku jednego stanowiska (6%) na poziomie U2 (Ryc. 5).

Porównanie to wskazuje to na pewną poprawę jakości siedlisk na monitorowanych stanowiskach w stosunku do poprzedniego etapu badań monitoringowych (Ryc. 5).

Ryc. 4. Mapa stanowisk monitoringowych z wyróżnieniem stanu siedliska gatunku na danym stanowisku w 2021 r.

W świetle wyników monitoringu przeprowadzonego w 2021 roku stan siedliska gatunku w regionie biogeograficznym kontynentalnym należałoby ocenić jako **niezadawalający U1** z tendencją do poprawy.

Ryc. 5. Zmiany udziału (%) monitorowanych stanowisk z daną oceną stanu siedliska gatunku w regionie biogeograficznym kontynentalnym w poszczególnych latach badań.

3. Stan i zmiany w czasie parametru perspektywy ochrony

W wyniku prac monitoringowych przeprowadzonych w 2021 roku (Ryc. 6) dla 5 stanowisk perspektywy ochrony określono jako właściwe (FV). Były to stanowiska o korzystnych warunkach siedliskowych i populacyjnych, gdzie objęto teren co najwyżej ochroną bierną.

Najliczniejszą grupę stanowiło 11 stanowisk, gdzie perspektywy ochrony oceniono jako niezadawalające (U1). Na tych stanowiskach, oprócz mniej korzystnych warunków siedliskowych i populacyjnych, brak jest działań ochronnych zmierzających do stworzenia optymalnych warunków bytowania i rozwoju lokalnych populacji jelonka rogasza lub są one niewystarczające.

W przypadku jednego stanowiska perspektywy ochrony oceniono jako złe (U2), co wiąże się zarówno z niekorzystnymi warunkami siedliskowymi i populacyjnymi, jak i brakiem jakichkolwiek działań ochronnych.

W trakcie tego cyklu badawczego przeważały zatem stanowiska z niewłaściwymi ocenami perspektyw ochrony (12/17).

W trakcie prac monitoringowych przeprowadzonych w latach 2010-2011 najlepsze perspektywy ochrony, tj. ocenę FV, uzyskało 5 stanowisk, co stanowiło 45% stanowisk objętych monitoringiem. W przypadku 4 stanowisk (36%) parametr ten otrzymał ocenę U1, a dla 2 stanowisk (19%) ocenę U2 (Ryc. 6).

W cyklu monitoringowym z roku 2016 najlepsze perspektywy ochrony, tj. ocenę FV, uzyskało 5 stanowisk (25%), ocenę U1 – 11 stanowisk (55%), a ocenę U2 – 4 stanowiska (20%) (Ryc. 6).

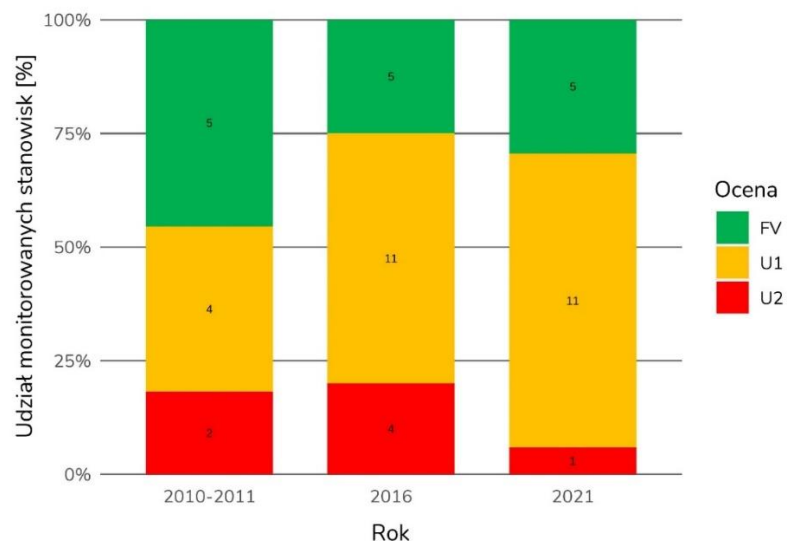
Wyniki prac monitoringowych przeprowadzonych w 2021 roku pozwalają określić najlepsze perspektywy ochrony i przyznać ocenę właściwą (FV) 5 stanowiskom (29%), 11 stanowiskom (65%) ocenę niezadawalającą (U1), a jednemu stanowisku (6%) ocenę złą (U2) (Ryc. 6).

Porównanie tych wyników wskazuje na obniżanie się ocen perspektyw ochrony gatunku w stosunku do monitoringu sprzed 10 lat i podobną ocenę perspektyw w stosunku do poprzedniego badania w 2016 r.

W świetle wyników monitoringu przeprowadzonego w 2021 roku perspektywy ochrony w regionie biogeograficznym kontynentalnym należałoby ocenić jako **niezadawalające U1**.

Ryc. 6. Mapa stanowisk monitoringowych z wyróżnieniem oceny perspektyw ochrony na danym stanowisku 2021 r.

Ryc. 7. Zmiany udziału (%) monitorowanych stanowisk w regionie biogeograficznym kontynentalnym z daną oceną perspektyw ochrony gatunku w poszczególnych latach badań.

4. Stan ochrony gatunku i jego zmiany w czasie oraz znaczenie poszczególnych wskaźników i parametrów dla jego oceny

Tegoroczny monitoring jelonka rogacza przeprowadzony w regionie geograficznym kontynentalnym wskazuje na niezadawalający stan ochrony gatunku (Ryc. 1 i 8). Spośród 17 stanowisk objętych monitoringiem aż 11 uzyskało ocenę niezadawalającą (U1). Dotyczy to 5 spośród 6 stanowisk zlokalizowanych we wschodniej części kraju oraz 6 spośród 11 stanowisk zlokalizowanych w części zachodniej. Jedynie w przypadku 5 stanowisk (4 w części zachodniej i 1 w części wschodniej) stan ochrony gatunku został określony jako właściwy (FV). W jednym przypadku stan ochrony został oceniony jako zły (U2). W tym cyklu badawczym przeważały zatem stanowiska z niewłaściwymi ocenami stanu ochrony (12/17).

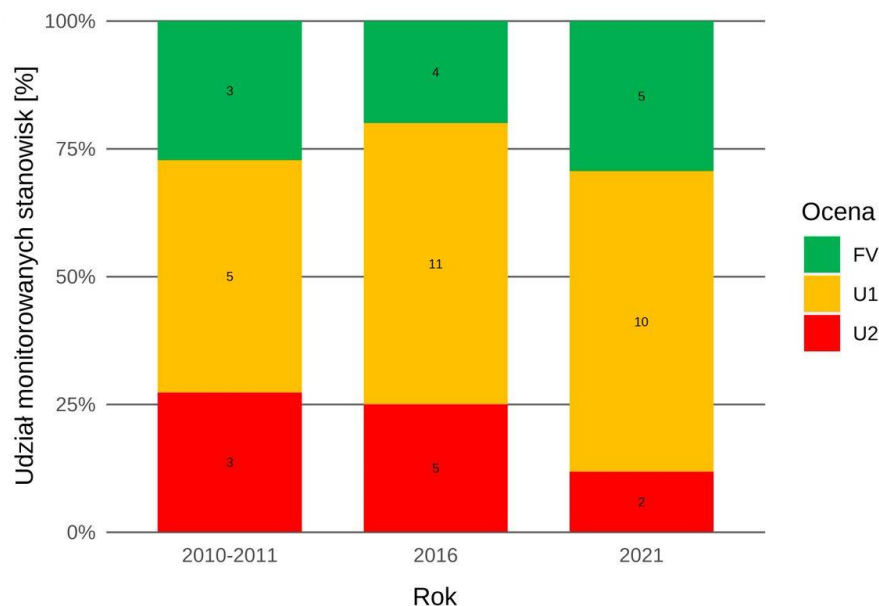
W trakcie prac monitoringowych przeprowadzonych w latach 2010-2011 najwyższe oceny stan ochrony (FV) przyznano 5 stanowiskom, co stanowiło 45% stanowisk objętych monitoringiem. W przypadku 4 stanowisk (36%) parametr ten otrzymał ocenę U1, a dla 2 stanowisk (19%) ocenę U2 (Ryc. 8).

W trakcie prac monitoringowych przeprowadzonych w 2016 roku najwyższe oceny stan ochrony (FV) przyznano 5 stanowiskom (25%), 11 stanowiskom (55%) ocenę U1, a 4 stanowiskom (20%) ocenę U2 (Ryc. 8).

Wyniki prac monitoringowych przeprowadzonych w 2021 roku pozwalają najwyższe oceny stan ochrony (FV) przyznać 5 stanowiskom (29%), 11 stanowiskom (65%) ocenę U1, a 1 stanowisku (6%) ocenę U2 (Ryc. 8).

W świetle wyników monitoringu przeprowadzonego w 2021 roku stan ochrony w całym regionie biogeograficznym kontynentalnym należałoby ocenić jako **niezadawalający U1**. Na niską ocenę stanu ochrony największy wpływ miały oceny wskaźników stanu siedliska, a zwłaszcza stale obniżający się udział dębów w strukturze drzewostanów otaczających stanowiska badawcze. Jak wykazano powyżej (p. 2) jest to tendencja bardzo niebezpieczna, ograniczająca bazę rozrodczą gatunku oraz możliwość rozprzestrzeniania się lokalnych populacji jelonka rogacza. Warto również podkreślić, że prowadzi to do postępującej izolacji populacji lokalnych i ograniczenia przepływ osobników pomiędzy nimi. W dłuższej perspektywie czasowej może to doprowadzić do znacznego uszczuplenia puli genowej populacji, jej stopniowej degeneracji i wymierania. Jednak w naszym kraju brak jest na razie badań prowadzonych w tym kierunku.

Konsekwencją prac monitoringowych przeprowadzonych w 2021 roku jest wniosek o wyłączenie z dalszego monitoringu dwóch stanowisk: Chełmowa Góra (woj. świętokrzyskie) i Poświętne (woj. dolnośląskie), gdzie w ostatnim dziesięcioleciu nie stwierdzono oznak bytowania gatunku, a warunki siedliskowe nie stwarzają przesłanek do jego powrotu na te stanowiska. Podobnych wyłączeń dokonano także po poprzednich dwóch etapach monitoringu (por. tab. 1). Wydaje się więc, że pewna poprawa stanu populacji i siedliska, którą sugeruje porównanie wyników trzech etapów monitoringu jest pozorna.

Ryc. 8. Zmiany udziału (%) monitorowanych stanowisk w regionie biogeograficznym kontynentalnym z daną oceną stanu ochrony gatunku w poszczególnych latach badań.

2. ODDZIAŁYWANIA I ZAGROŻENIA WYKAZYWANE NA STANOWISKACH MONITORINGOWYCH W REGIONIE BIOGEOGRAFICZNYM KONTYNENTALNYM

1. Stwierdzone oddziaływania

Najistotniejsze oddziaływania, stwierdzane na większej liczbie stanowisk monitorowanych w regionie biogeograficznym kontynentalnym, mają zarówno charakter naturalny, jak i antropogeniczny.

Spośród oddziaływań o charakterze naturalnym na pierwsze miejsce wysuwa się ewolucja biocenotyczna (sukcesja). W 2021 roku odnotowano jej wpływ na 6 stanowiskach, przy czym na 3 z nich (Lasy Korczewskie, Lasy Zamojskie i Zwierzyniec) oddziaływanie to określono

jako średnie (B), zaś na pozostałych 3 stanowiskach (Dąbrowy Janikowskie, Leśnictwo Kisielew i Polana Polichno) określono je jako słabe (C). Sukcesja jest oddziaływaniem istotnym z punktu widzenia gatunku, ponieważ silnie zagraża jego siedlisku. W przypadku siedlisk jelonka rogacza obserwowane jest najczęściej wkraczanie ciepłolubnych gatunków drzew i krzewów, które zmieniają charakter siedliska i jego mikroklimat (ocienienie, podwyższona wilgotność), co z kolei pogarsza warunki bytowe gatunku i może prowadzić w dłuższej perspektywie czasowej do jego wycofywania się ze stanowiska.

Zauważalnym oddziaływaniem o charakterze naturalnym jest również ograniczanie liczebności larw jelonka przez żerujące dziki. Zaobserwowano je na 3 stanowiskach (Jelonek Przemkowski, Ośno Lubuskie i Nadleśnictwo Włoszakowice), lecz jego wpływ na populacje oceniono jako słaby.

Spośród oddziaływań o charakterze antropogenicznym na pierwsze miejsce wysuwa się gospodarka leśna. W 2021 roku stwierdzono jej negatywne oddziaływanie na 8 stanowiskach, przy czym na 5 z nich (Dąbrowy Kliczkowskie, Dolna Odra, Uroczyska Borów Dolnośląskich, Lasy Zamojskie i Zwierzyniec) oddziaływanie to określono jako średnie, zaś na pozostałych 3 stanowiskach (Jelonek Przemkowski, Leśnictwo Kisielew i Ośno Lubuskie) określono je jako słabe. W przypadku stanowisk jelonka rogacza negatywne skutki gospodarki leśnej przejawiają się najczęściej w działaniach nie uwzględniających potrzeb życiowych gatunku. Jest to zwykle zalesianie zrębów gatunkami drzew niewłaściwymi dla rozwoju larw jelonka oraz podejmowanie w otoczeniu stanowisk działań prowadzących do zmniejszenia udziału dębów w składzie drzewostanów.

Do grupy zagrożeń o charakterze antropogenicznym o zauważalnym wpływie należy również zaliczyć sąsiedztwo ruchliwych dróg ograniczających migracje lub przyczyniających się do niszczenia migrujących osobników. Jego wpływ zaobserwowano na 3 stanowiskach (Dębowe Aleje w Gryżynie i Zawiszach, Leśnictwo Kisielew i Stara Dąbrowa w Korytach), a jego oddziaływanie na populacje oceniono jako słabe.

Pozostałe oddziaływania mają charakter jednostkowy, specyficzny dla poszczególnych stanowisk, np. zamieranie drzew spowodowane ich jednowiekowością (Dębowe Aleje w Gryżynie i Zawiszach).

Jedynie w przypadku jednego stanowiska – Dębowa Góra – nie stwierdzono żadnych negatywnych oddziaływań.

2. Przewidywane zagrożenia

Najważniejsze zagrożenia dla populacji jelonka rogacza w regionie kontynentalnym pokrywają się w znacznym stopniu ze stwierdzonymi oddziaływaniami i pozostają niezmiennie na przestrzeni dotychczasowych lat badań. Na 7 stanowiskach przewiduje się zmiany sukcesyjne związane z ewolucją biocenotyczną oraz na 7 zagrożenia związane z niewłaściwą gospodarką leśną. Na pojedynczych stanowiskach przewiduje się zagrożenia związane z międzygatunkową interakcją wśród zwierząt, zmianami czynników abiotycznych i niekorzystnym sąsiedztwem ruchliwych dróg. Zagrożenia nie są na razie dostrzegane na stanowisku Dębowa Góra.

3. STOSOWANE NA BADANYCH STANOWISKACH I ZALECANE DZIAŁANIA OCHRONNE DLA GATUNKU W REGIONIE BIOGEOGRAFICZNYM KONTYNETALNYM

Na większości monitorowanych stanowisk brak jest obecnie działań ukierunkowanych na ochronę i zachowanie lokalnych populacji jelonka rogacza. Ochrona ta opiera się niemal wyłącznie na ochronie biernej (rez. Dębowiec) lub wyznaczeniu obszaru ochrony gatunku (Nadleśnictwo Włoszakowice). Jedynie w przypadku jednego stanowiska – Jelonek Przemkowski – można mówić o ochronie czynnej gatunku, choć działania takie przeprowadzono ponad 5 lat temu i nie były one kontynuowane w okresie późniejszym. Ponadto należy odnotować działania ochronne podjęte w rezerwacie Chełmowa Góra, które z uwagi na niewielki zakres nie przyniosły spodziewanych efektów.

Dla ochrony lokalnych populacji jelonka rogacza niezbędnym byłoby podjęcie następujących działań:

- 1) zaniechanie wykonywania zrębów zupełnych i wykorzystywanie naturalnych odnowień dębu w celu zwiększenia jego procentowego udziału w drzewostanach na stanowiskach i w ich otoczeniu;
- 2) pozostawienie wszystkich uschniętych dębów do ich naturalnego rozpadu, w celu zwiększenia udziału tzw. "martwego drewna" w lesie;
- 3) wycinanie w każdym dziesięcioleciu do 5% dębów pozostawiając pniaki na wysokości minimum 50 cm, co zwiększy dostępność miejsc rozwoju larw jelonka oraz poprawi warunki termiczne i świetlne dna lasu;
- 4) tworzenie na stanowiskach o małej podaży pniaków tzw. "domków jelonkowych" z ustawianych niemal pionowo i ich wkopanych do głębokości 1 m grubszych gałęzi oraz grubszych konarów o długości około 1,5 m;
- 5) gradzenie części powierzchni z wyciętymi dębami, aby nie dopuścić do penetracji pniaków przez dziki.

Autor sprawozdania: Marek Bunalski